

PREDSTAVITEV PSIHIČNIH ZNAČILNOSTI DELA ANESTEZIJSKE MEDICINSKE SESTRE ALI KAKO POSTATI MALA PRINCESKA¹

Marija Škof

UDK/UDC 617-089-083

THE PRESENTATION OF PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE WORK OF THE ANAESTHESIA NURSE OR HOW TO BECOME A LITTLE PRINCESS

DESKRIPTORJI: operacijske sobe; nega

DESCRIPTORS: operating theatres; nursing

IZVLEČEK – *Delo medicinske sestre v anesteziji je specifično. Zahteva ustrezno raven splošnih sposobnosti, ki omogočajo prilagajanje spreminjajočim se situacijam. Izstopata pa zahtevana raven pozornosti in sposobnosti usmerjanja pozornosti. Spremljanje pacienta zahteva ves čas enako stabilno pozornost.*

Učinkovitost zagotavlja ob ustreznih sposobnostih predvsem integriteta osebnosti. Ustrezna stopnja integritete osebnosti zagotavlja v vsakem trenutku medicinsko sestro, ki se ne odziva panično, neprilagojeno, temveč ohrani svojo stabilnost in se odziva ustrezno glede na položaj.

Poznavanje zahtev in obremenitev je koristno tudi za medicinske sestre, saj jih seznanja s tem, v kaj je smiselno vlagati, da ostanejo razpoložljive celotno delovno obdobje.

ABSTRACT – *The work of an anaesthesia nurse is specific. It requires a suitable level of general abilities, enabling the adaptation to changing situations. Most important is the level of attention and the ability to direct attention. The monitoring of a patient requires unchangeable and stable attentiveness.*

The performance, besides the required abilities, depends primarily on personality integration. The required level of personality integration prevents panic, unadapted reactions of a nurse, and assures reactions which are appropriate to the given situation.

The understanding of requirements and burdens is valuable for the nurse, as it enables her to understand which investments are most important if she wants to work efficiently during all her working years.

Uvod

Delo anestezijske medicinske sestre je specifično, kakor je specifično delo anestezije v celoti. Vedno je nekje v ozadju, manj vidna, vendar zelo pomembna. Ima pomembno vlogo v postopku pred operacijo in med njo, pa tudi med prebujanjem. Vendar so to tista obdobja v pacientovem spominu, ki se jih potem pogosto le medlo spominja, ali pa sploh ne. Jemlje jih kot stanje, ki je moralo biti takšno, da je lahko kirurg opravil poseg. Kadarkoli se potem človek spominja operacije, običajno govori o kirurgu, o operaterju.

Le redko se spominja anestezijske ekipe. Le redko kdo se spomni tistih ljudi, ki so bili ob njem, preden se je pogreznil v omamo. To, da so bili prijazni, je vendar samo po sebi umevno, saj je bil vendar tako strašno prestrašen, nebogljen, povsem

¹ Sestavek je bil napisan kot prispevek za 29. strokovni seminar sekcije medicinskih sester za anesteziologijo, intenzivno nego in terapijo ter transfuziologijo v Moravskih toplicah, 28. in 29. maja 1992.

jim je bil prepuščen. Potem se ne spominja ničesar in potem megleno prebujanje, sem ter tja se spomni posameznih malenkosti. Toda ljudje, ki so ob njem, so le sence, ne razloči obrazov, tudi pozneje se jih bo le megleno spominjal. Ko pa človek okreva, želi potisniti v pozabo vse tisto, kar mu je bilo neprijetno, kar je bilo zastrašujoče, vse, kar je povezano s strahom, bolečino, obupom. In zato se ne želi spominjati vseh tistih dogodkov. Spominja se le tistega velikega, ki ga je rešil, ki mu je odpravil bolečino ali podaljšal življenje.

Zaradi te specifične vloge anestezije je tudi delo medicinske sestre v anesteziji zelo specifično.

To delo zahteva določeno raven sposobnosti, integriteto osebnosti, vztrajnosti in konsistentnosti, kajti le takšni ljudje bodo zmogli učinkovito opravljati delo. Uspešno opravljanje dela medicinske sestre v anesteziji zahteva ustrezno raven kognitivnih zmogljivosti, ustrezno raven spoznavnih sposobnosti ter integritete osebnosti.

Kognitivne lastnosti

Kognitivne lastnosti so vse posameznikove zmožnosti spoznavanja specifičnih situacij, prepoznavanje bistvenih informacij, uvidevanje problemov in njihovega ustreznega reševanja.

Inteligentnost

Inteligentnost je najpomembnejša kognitivna lastnost, ki jo zahtevajo vsa opravila. Inteligentnost je posameznikova zmožnost, da spozna novo situacijo in se nanjo ustrezno, prilagojeno odziva. Pomeni torej sposobnost izbora ustreznega prilagojenega vedenja v nastali situaciji. Inteligentnost je torej posameznikova sposobnost prilagajanja novim situacijam ter prilagajanje teh situacij predhodnim znanjem in izkušnjam ter na osnovi vsega izbor ustreznih vedenjskih oblik.

Človekova opravila se zelo razlikujejo glede na zahtevano raven sposobnosti prilagajanja vedenja. Nekatera opravila so zelo preprosta. Zahtevajo le izvajanje rutinskih opravil v dobro poznanih situacijah. Situacija je dobro poznana, ničesar novega ni, opravila, ki jih mora posameznik izvajati, pa tudi. Torej je ta situacija kognitivno zelo preprosta. Zanj zadoščajo nižje sposobnosti prilagajanja, nižja raven intelektualnih zmogljivosti. Na drugi strani pa so dela, ki so vezana na množico zelo različnih situacij. V teh situacijah so potrebni različni vedenjski vzorci. Pogosto situacije zahtevajo nove, do tedaj še nenaučene vedenjske vzorce. Lahko pa so tudi situacije vedno malce drugačne. Takšna dela pa zahtevajo zelo visoko raven kognitivnih zmogljivosti.

Delo medicinske sestre v anesteziji zahteva kognitivne zmogljivosti v zgornjih mejah povprečju. Takšna raven kognitivnih zmogljivosti omogoča izvajanje dela na ustrezni ravni, omogoča učenje ustreznih vedenjskih vzorcev in učinkovito vedenje tudi v različnih neobičajnih situacijah.

Pri delu anestezijske medicinske sestre se pojavljajo situacije, ki so v osnovi sicer znane, vendar pa imajo določene specifičnosti, ki so odvisne od skupine, od stanja pacienta ter od sredstev, ki jih pri delu uporabljajo.

Učinkovito delo medicinske sestre v anesteziji zahteva razumevanje osnovnih delovnih situacij in praktično razmišljanje z ustreznimi spominskimi sposobnostmi.

Uspešno opravljanje dela zahteva memoriranje že naučenih, že spoznanih rešitev ter učinkovito vedenje na osnovi informacij, ki jih lahko posameznik uporablja pri reševanju problemov, ki se v konkretni situaciji pojavljajo. Večina delovnih situacij je v osnovi rutinskih. Vendar pa zaradi števila informacij, ki jih posameznik mora kognitivno obdelati, zahtevajo ustrezno raven splošnih intelektualnih zmogljivosti.

Sposobnost diferenciacije različnih situacij

Delo v anesteziji zahteva posameznikovo zmožnost diferenciacije tudi majhnih, vendar bistvenih razlik, zahteva zaznavanje ter ustrezno obdelavo in evalvacijo informacij, na osnovi katerih lahko primerja spreminjajoče se situacije z znanji in izkušnjami. Navzven so si lahko te različne situacije zelo podobne, vendar pa se razlikujejo v bistvenih podrobnostih, v nekaterih bistvenih informacijah, ki jih je potrebno zaznati. Za učinkovito delo je potrebno prav zaznavanje in diferenciacija teh majhnih bistvenih razlik ter seveda na osnovi tega evalvacija same situacije. Ta sposobnost je v osnovi fluidna sposobnost in nanjo močno vplivajo procesi staranja.

Uspešno delo medicinske sestre v anesteziji zahteva torej ustrezno raven kognitivnih sposobnosti, se pravi intelektualne zmogljivosti v zgornjem povprečju.

Uspešno opravljanje dela zahteva tudi nekatere specifične zmogljivosti in specifične lastnosti, ki pa so determinirane s splošnim dejavnikom. Uspešno opravljanje dela zahteva sposobnost ustreznega zaznavanja informacij in situacij, njihovo ovrednotenje ter na osnovi tega ustrezno vedenje.

Ustrezna raven zmogljivosti omogoča učinkovito delo, prilagojeno vedenje. Prilagojeno vedenje in učinkovito delo pa zagotavljata posameznikovo afirmacijo, omogočata mu priznanje in opredeljujeta posameznikovo uspešnost pri delu.

Sposobnosti zaznavanja

Sposobnosti zaznavanja so vse različne sposobnosti posameznika, da zazna, spozna in prepozna informacijo, na osnovi te informacije pa se potem po kognitivni obdelavi odloči za ustrezno vedenje.

Pozornost

Pozornost je ena od osnovnih sposobnosti, ki bistveno vpliva na posameznikovo sposobnost zaznavanja. Pozornost je v najširšem smislu posameznikova osredotočenost v danem trenutku na nek objekt, na informacijo.

Sposobnost usmerjanja pozornosti

Sposobnost usmerjanja pozornosti je posameznikova sposobnost usmerjanja toka zaznavanja in mišljenja ter usmerjanja pozornosti na najmanjše podrobnosti. To je tudi sposobnost odkrivanja redkih, neobičajnih signalov in informacij v množici običajnih informacij.

Specifičnost dela v anesteziji je prav zahtevana raven pozornosti. Učinkovito delo zahteva ves čas visoko raven pozornosti, zahteva sposobnost usmerjanja pozornosti na zgornji meji povprečja. Delo zahteva hkratno usmerjanje pozornosti na različne informacije, hkratno prepoznavanje in zaznavanje vseh informacij, ki bi lahko vplivale na celotno dogajanje.

Človek je zelo kompleksno bitje. Opazovanje človeka v trenutkih, ko prehaja v podzavestna stanja ali pa se iz teh stanj prebuja, zahtevajo natančno opazovanje, pozorno spremljanje vseh najmanjših podrobnosti, zahteva primerjanje teh vedenjskih oblik s pričakovanimi, z običajnimi.

Pogosto delovne situacije zahtevajo spremljanje medsebojno povezanih različnih funkcij, zahteva spremljanje različnih informacij. Pogosto so te situacije lahko zelo monotone. Ne dogaja se kaj posebnega, vendar mora biti raven pozornosti ves čas visoka. Vzdrževanje pozornosti v monotonih situacijah, ki se pojavljajo predvsem pri dolgotrajnejših operacijah, je posebno zahtevno zaradi tega, ker je prehod iz absolutne monotonije, iz povsem normalne situacije v neobičajno, zelo stresna situacija.

Učinkovito delo zahteva torej ves čas visoko raven pozornosti, zahteva usmerjanje pozornosti ter vzdrževanje pozornosti v monotonih situacijah.

Psihosenzorne zmogljivosti

Učinkovito delo zahteva ustrezno raven zmogljivosti zaznavanja vizualnih informacij, delo zahteva torej sprejemanje vizuelnega dražljaja, njegovo predelavo in obdelavo.

Motorične sposobnosti

Učinkovito izvajanje dobro koordiniranega dela, ki zahteva natančno izvedbo posamezne aktivnosti v relativno kratkem času, zahteva vsaj povprečne motorične zmogljivosti. Medicinska sestra mora na osnovi vizualnih informacij ali navodil izvajati posamezne aktivnosti. Zato ima običajno omejene čase in mora biti pri svojem delu natančna. Njeni gibi morajo biti ustrezno koordinirani. Kadar pa opravlja svoje delo pod časovnim pritiskom, v omejenih časovnih obdobjih, pa mora biti njena motorična razpoložljivost še bistveno višja. Takrat ni časa za okorne, slabo koordinirane gibe, delo zahteva učinkovito izvedbo.

Delo medicinske sestre v anesteziji zahteva torej ustrezne splošne in specifične zmogljivosti. Vendar pa ustrezna raven splošnih in specifičnih zmogljivosti na zadošča za učinkovito delo.

Osebnost

Anestezija je kot senca, ki prihaja iz dežele senc v realni svet, vendar je strahovito prisotna. Učinkovito delo zagotavljajo le ljudje, ki so zmožni opravljati to delo. Delo zahteva človeka v celoti, zahteva integrirano osebnost. Mogoče se pri delu v anesteziji še jasneje pokaže specifičnost dela, še jasneje pokažejo nekatere zahteve, ki pa bistveno vplivajo na učinkovitost posameznika. Vsekakor je nemogoče učinkovito opravljati delo brez ustrezne stopnje integritete osebnosti.

Osebnostne lastnosti

Osebnostne lastnosti so torej tisti vidik posameznika, ki bistveno vpliva na človekovo učinkovitost. To so vse tiste lastnosti osebnosti, ki so vezane na način posameznikovega čustvovanja, vrednotenja in vrednostnega odzivanja. To so tiste lastnosti, ki so opredeljene z značajem, z dedno osnovo ali pa so pridobljene

v zgodnejših življenjskih obdobjih. Opredeljujejo posameznikovo vedenje, čustvovanje in doživljanje, odprtost, prilagodljivost, impulzivnost, samozaščito, previdnost in agresivnost. Integriteta osebnosti je bistven dejavnik, ki opredeljuje učinkovitost vsakega človeka, celo pri povsem enostavnih delih. Odločujoče pa jo opredeljuje pri delih, ki zahtevajo visoko stopnjo integritete osebnosti. V to skupino sodijo tudi dela medicinske sestre pri anesteziji.

Stabilnost osebnosti

Stabilnost posameznikove osebnosti se kaže v konsistentnem vedenju in v stabilnih ustreznih čustvenih reakcijah brez neobičajnih odklonov. Kaže se v doslednem stabilnem vedenju v enakih situacijah enako, brez neobičajnih variacij, ter v uravnoteženem razmerju bistvenih osebnostnih lastnosti v različnih situacijah. Porušenost ravnotežja se kaže v vedenju, ki niha iz ene skrajnosti v drugo, in pojavljanju psihopatološke simptomatike.

Delo medicinske sestre ne zahteva stabilne osebnosti le enkrat na dan, mogoče enkrat tedensko, zahteva jo vsak dan. Ves čas dela vsak posameznik potrebuje v tistem trenutku optimalno pomoč, potrebuje optimalno oskrbo, potrebuje medicinsko sestro, ki se odziva stabilno.

Odpornost za stres

Odpornost za stres se kaže v sposobnostih posameznika, da se normalno vede v vseh različnih stresnih situacijah. Stresne situacije so vse tiste situacije, v katerih doživlja posameznik občutek ogroženosti in napada na lastno integriteto. Odpornost za stres je sposobnost posameznika, da se tudi v stresnih situacijah ter v situacijah, kjer je množica zunanjih vplivov, uspe stabilno obnašati in zadržati osebno integriteto brez neprilagojenih vedenjskih oblik.

Po raziskavah različnih avtorjev so najhujše stresne situacije tiste, ki se pojavljajo ob prehodu iz absolutne monotonije v nenadno vzburjenje, v nenadno stresno situacijo. To so vse tiste situacije, ki se pojavljajo v vsakodnevnem življenju pri povsem rutinskih vsakodnevnih opravilih, ko nenadoma gre nekaj narobe, ko se nenadoma nekaj zgodi. Medicinska sestra v anesteziji ima zelo pogosto možnost spoznati takšno situacijo: ta situacija pa zahteva konsistentno, prilagojeno vedenje.

Odpornost za frustracije

Odpornost za frustracije se kaže v posameznikovi sposobnosti prilagojenega vedenja tudi v situacijah, kjer lahko pričakuje nevarnost ali pa ve, da jo bo težko obvladoval. To je oblika vedenja, ki se kaže v posameznikovi zmognosti realnega ocenjevanja situacij in svojih zmogljivosti ter na osnovi tega ustreznega reagiranja brez čustveno napetih, neprilagojenih vedenjskih oblik. Frustracije se pojavljajo v vseh tistih situacijah, ko zaradi zunanjih omejitev, zaradi organizacije dela, zaradi množice različnih vplivov ni možno opraviti dela tako, kot bi bilo optimalno, tako kot misliš, da bi bilo dobro, vendar ga ne zmoreš. Frustracije so vedno pogojene od zunaj.

Zavedanje odgovornosti

Zavedanje odgovornosti je specifična osebnostna lastnost, ki se kaže v posameznikovem zavedanju stopnje odgovornosti za svoja dejanja. To pa se kaže

v njegovem vedenju. Posameznik, ki se zaveda odgovornosti, se pri svojem delu drži navodil in dosledno spoštuje socialne, varnostnoorganizacijske in strokovne zahteve. Zaveda se stopnje odgovornosti, zaveda se posledic napak in škodljivih vplivov, ki jih imajo lahko napake za zdravje pacienta.

Delo medicinske sestre v anesteziji zahteva torej dobro prilagojene, stabilne, integrirane osebnosti, ki so zmožne obvladovati vsakodnevne stresne situacije, hkrati pa morajo opravljati svoje delo profesionalno v skladu s strokovnimi normami.

Delo je vezano na skupino. Neprestano skupinsko delo zahteva stalno prilaganje, podrejanje, popuščanje. Skupinsko delo zahteva verjetno večjo stopnjo stabilnosti, boljšo stopnjo integriranosti. Pogosteje se pojavljajo vplivi različnih situacij, pojavljajo se situacije, v katerih lahko prihaja do medsebojnih vplivov različnih razpoloženj posameznih članov skupine.

Uspešno opravljanje dela medicinske sestre v anesteziji zahteva torej ustrezne zmogljivosti. Medicinske sestre, ki imajo zmogljivosti na takšni ravni, kakršno zahteva delo, bodo ob ustreznih stopnjah usposobljenosti lahko dovolj učinkovito opravljale svoje delo.

Vsakodnevno delo v anesteziji lahko zaradi vplivov anestetiskih plinov, ki vplivajo na razpoloženje, na raven pozornosti, na stopnjo anksioznosti in budnosti, zmanjša razpoložljivost in učinkovitost.

Različne raziskave o vplivih anestetiskih plinov ne kažejo vplivov kratkotrajnih ekspozicij. Na drugi strani pa lahko pričakujemo vplive na razpoložljivost, na emocionalno stabilnost in pozornost ob dolgotrajnejših izpostavljenostih. Pri tem je seveda nemogoče pripisati vse škodljive vplive le anestetiskim plinom. Vsekakor se srečujemo s kombinacijo vplivov obremenitev, stresnih situacij in anestetiskih plinov. V takšnih situacijah pa prihaja do pomika v ravni razpoložljivosti znotraj normalnih meja, znotraj normalnih intervalov.

Zavedanje vseh teh vplivov je nujno za ohranjanje ustrezne stopnje razpoložljivosti. Ustrezna stopnja razpoložljivosti pa je nujna za ustrezno učinkovitost. Visoka stopnja učinkovitosti daje vsakomur, tudi medicinski sestri v anesteziji, občutek koristnosti, daje ji občutek, da je nekaj storila, da njeno delo ni zaman. Daje ji možnost in spodbude na nadaljnje delo. To pa je hkrati zagotovilo, da bodo medicinske sestre opravljale svoje delo profesionalno in dosledno ter v skladu s svojimi možnostmi ves čas dela. To pa tudi zagotavlja, da bodo prihajale vedno nove generacije, ki bodo z veseljem opravljale to delo.

Vsakodnevne stresne situacije, majhne napetosti in velike preskušnje načenjajo posameznikovo integriteto, načenjajo tudi integriteto medicinske sestre v anesteziji. Obremenitve v službi, obremenitve doma, strahovit tempo današnjega dne, zahteve po uveljavljanju in nedopuščanje spodrseljavev psihično obremenjujejo. Nekatere zdržijo dolgo, nekatere le kratek čas. Najpogosteje je potem vzrok za zamenjavo dela utemeljitev, da je delo pretežko, prezahtevno, preveč obremenjujoče; vendar je pogosto preveč obremenjujoča kombinacija: preveč je vsega, ne samo samega dela. Samo delo pa lahko postane tudi manj obremenjujoče z ustrežno stopnjo usposobljenosti.

Ob ustreznih stopnjah usposobljenosti, kvalitetnih navodilih za delo, ob nenehnem strokovnem usposabljanju, uvajanju in treningom bo vse manj nepredvidljivih, neobičajnih situacij. Vse situacije bodo takšne, da bodo znane in ne bodo

zahtevale kreativnih reševanj. To bodo tiste situacije, ki jih bodo kognitivno zmogle. Dobra organizacija dela zagotavlja ustrezno delitev vlog, zagotavlja pretok informacij, natančno opredelitev vlog, opravil, poti komuniciranja in odgovornosti. V takšnem sistemu je potem tudi bistveno manj stresnih situacij zaradi nesporazumov, zaradi nepoznavanja zadolžitev ali pristojnosti.

Socialni odnosi

Delo v skupini zahteva v vsakem trenutku dobre socialne odnose. Ne zahteva domačnosti ali prevelikih prijateljstev, kajti to negativno vpliva na delo. Zahteva pa tople, medčloveške odnose, ki potekajo na ustrezni profesionalni ravni. Zahteva usklajeno delo ekipe, v kateri se natančno ve, kdo je vodja, kdo je za kaj odgovoren, kakšne so pristojnosti posameznika, hkrati pa je ohranjeno spoštovanje posameznikove integritete.

Sklep

Predstavitev zahtev dela medicinske sestre v anesteziji z nekaterimi obremenitvami in predlogi možnih ukrepov in vplivov na zagotavljanje višje stopnje razpoložljivosti je kamenček v mozaiku, ki bo pomagal razumeti vsem, ki opravljajo to delo, kaj se dogaja pri njihovem delu, kaj se dogaja z njimi. Pomaga posamezniku razumeti njegovo delo, hkrati pa s tem, ko človek razume svoje delo, lahko tudi obvladuje situacijo. Ko človek zelo dobro pozna svoje delo, ko spozna zahteve dela, hkrati pa tudi samega sebe, so bo počutil kot mali princ na svojem planetu. Kajti princ je svoj planet zelo dobro poznal in zato je bil princ. Za vsakogar od nas, tudi za medicinsko sestro v anesteziji, je zelo dobro, da spozna svoje delo in zahteve, kajti potem je lahko princeska na svojem planetu.

Literatura

1. Škof M. Organizacija dela v različnih izmenah in delovna učinkovitost upravljalcev rizičnih avtomatiziranih procesov. Univerza v Mariboru. Fakulteta za organizacijske vede Kranj. Doktorska disertacija. Ljubljana, oktober 1990.
2. Škof M, Jureša V. Psihološki vidik vpliva dela in delovnih razmer na življenje, zdravje in delovno zmoglost delavcev Nuklearne elektrarne Krško. Univerzitetni klinični center Ljubljana. Univerzitetni inštitut za medicino dela, prometa in športa. Ljubljana, junij 1991.
3. Stollery BT, Broadbent DE, Lee WR, Keen I, Healy TEJ, Beatty P. Modd and cognitive functions in anaesthetists working in actively scavenged operating theatres. Br J Anaesth 1988; 61: 446–55.
4. Redfern N. Morbidity among anaesthetists. Br J Hosp Med 1990; 43.
5. Greenberg BD, Moore PA, Letz R, Baker EL. Computerized assessment of human neurotoxicity: Sensitivity to nitrous oxide exposure. Clin Pharmacol Ther 1985; 38/6.